

Irina CONDREA EXPERIENȚE METALINGVISTICE

Creativitatea este astăzi o condiție a multor forme de comunicare, a unor limbaje aparte, care evită tradiționalismul și stereotipia atât în formă, cât și în conținut. Se poate constata în scrierile poetilor moderniști și post-moderniști, în mass-media, în spoturile publicitare ș.a. o tendință crescândă de experimentare, de scoatere în evidență a tuturor posibilităților limbajului, pentru a obține efecte cât mai variate și cât mai surprinzătoare. Metafora lirică, epitetul clasic, comparația explicită, în calitatea lor de elemente poetice, rămân tot mai mult în zona tradiționalismului și a expresiei folclorice, iar în avangardă ies figurile de limbaj bazate pe semnificații accidentale, pe aluzii, pe modificări semantice și metaplasme.

Ca figură de limbaj, **metaplasma** se bazează pe schimbarea fonetică sau grafică în cadrul unui cuvânt sau al unor îmbinări de cuvinte, cu scopul de a deturna semnificația inițială și de a aduce în prim-plan niște sensuri noi, „găzduite” latent de haina grafică, sonoră și structurală a lexemului. Grupul μ , în exegezele sale de semiotică și retorică, a extins aria acestui procedeu, care include o vastă paradigmă de figuri ce se produc la nivelul infralingvistic în care se situează cuvântul, ajungând până la zona cea mai complexă – nivelul sintactic.

În funcție de felul în care se produce schimbarea – la începutul, în interiorul sau la sfârșitul cuvântului – metaplasmele se pot realiza prin reducere (*„neața „dimineața”*), prin adăugare (*copchil, alămâie*), prin abreviere (*profa*).

Experiențele poetilor, tendința lor de a vedea „dincolo de cuvânt” se materializează în forme subtile de expresivitate, cu aluzii mai mult sau mai puțin transparente la realitățile descrise. Astfel, la Em. Galaicu-Păun depistăm o serie de metaplasme, ce se încadrează mai curând în categoria metagrafelor, deoarece soluția stilistică rezidă în scrierea neobișnuită a cuvântului. Cf.: „în mișcarea plăcii **centriFUGĂ**”; „**oxiGeniul** meu să-l scoți din gura

morții”; „ninge-o nea infirmieră-n **subteRANĂ**”; „ecoul mi-e ureche – și **ama-DEUS** într-un / **cav-OU** de cuc străină pasăre de humă”; „**Raeșă: rar ieșea** numele tău din pomelnic”.

Mass-media a preluat din plin procedeul, astfel încât metaplasmalele, fie că sunt bazate pe scriere, fie că sunt rezultatul unor transformări în interiorul cuvântului, apar cu regularitate în spoturile publicitare, în alte materiale. Anume presa face uz de lexeme modificate ca, de exemplu, **RoMANIA**, **r-ADIO**, **Bestival** ș.a., în care prevalează sensul încifrat – mania (în România), adio radio, festival bestial, toate acestea sporind efectul ludic al lexemelor originare.

Un procedeu exploatat din plin este și cel al anagramării. Prin **anagramă** se înțelege situația când într-un cuvânt poate fi schimbată ordinea literelor, ori chiar a morfemelor, obținându-se astfel noi cuvinte, de ex., **trece – certe**. În mod tradițional, prin anagramare se urmărea încifrarea mesajului, ascunderea unui sens, care putea fi găsit numai pe calea modificării cuvintelor. Astfel, în evul mediu în Europa o preocupare a anagramiștilor era de a crea anagrame din textele religioase, de exemplu: „**Ave Maria, gratia plena, Dominus tecum = Virgo serena, pia, munda et immaculata**”. O altă anagramă medievală faimoasă este întemeiată pe întrebarea lui Pilat la judecarea lui Iisus: **Quid est veritas?** („Ce este adevărul?”). Răspunsul poate fi obținut prin anagramare: **Vir est qui adest** („Este omul dinaintea ta”).

Procedeul este exploatat din plin de Dan Brown, devenind o cheie importantă în scrierile sale, mai ales în **Îngeri și demoni** și în romanul care a stârnit multă vâlvă cu doi ani în urmă, și anume **Codul lui Da Vinci**. O anagramă complicată, de a cărei descifrare depinde succesul căutărilor celor doi protagoniști, se ascunde în: „O, DRACONIAN DEVIL! OH, LAME SAINT!” (rom.: O, diavol draconic! O, sfânt schilod!), care, descifrată, reprezintă o anagramă perfectă a cuvintelor „LEONARDO DA VINCI! THE MONA LISA!”. Anume spre acest tablou al lui Da Vinci trebuiau să se orienteze căutările. În legătură cu Mona Lisa se mai face o sugestie: Zeul egiptean Amon avea un corespondent feminin – zeița Isis, numită în antichitate L'ISA, astfel că MONA LISA ar fi o anagramă a comunității dintre masculin și feminin. Următoarea anagramă cu care se confruntă personajele romanului se referă tot la un tablou: SO DARK THE CON OF MAN (rom.: Atât de negru renghiul pentru om), se descifrează ca MADONNA OF THE ROCKS și este denumirea unui vestit tablou al lui Leonardo Da Vinci „Fecioara între stânci” – anume în spatele lui Sophie găsește o cheie lăsată de bunicul său. Chiar și numele eroinei principale din **Codul lui Da Vinci** este decodificat printr-un procedeu metagrafic: *Sophie* scris **SoPHIE** ascunde numărul *phi*, care redă proporția divină sau numărul de aur – 1,618.

Chiar și cifrele în romanul lui Brown pot forma anagrame. Inscripția O, DRACONIAN DEVIL! OH, LAME SAINT! este precedată de un șir de cifre, și anume: 13-3-2-21-1-1-8-5, care, așezate în altă ordine, reprezintă șirul lui Fibonacci – o progresie celebră pentru faptul că suma oricăror doi termeni alăturați este egală cu termenul următor, deci șirul ar fi 1-1-2-3-5-8-13-21, iar intenția

era de a sugera că tot textul reprezintă un mesaj criptic, care trebuie decodificat. În romanele lui Brown mai sunt și alte numeroase exemple de acest fel, cu asocieri dintre cele mai surprinzătoare, care stârnesc curiozitatea cititorului.

Compunerea în cadrul metaplasmei este realizată prin alăturarea unor elemente eterogene, de regulă, părți de cuvinte cunoscute, din care rezultă hibridi cu nuanțe stilistice foarte expresive. În limba română procedeul este cunoscut și de la Creangă, care în vestita replică „Bine ai venit, **nepurcele**”, creează efectul stilistic prin alăturarea componentelor a două cuvinte – *nepoțel și purcel*. În vorbirea populară se atestă cuvântul **trandaștir**, ale cărui componente trimit la două plante cu conotații opuse – trandafir, o floare nobilă, plăcut mirositoare și știr, o plantă parazit, buruiană care se dă, de regulă, la animale ca hrană. Cuvântul este folosit pentru a ironiza, în cazul în care se aduc laude pentru calități care lipsesc.

Și în cazul acestui procedeu presa dă dovadă de spirit inventiv, astfel că a făcut deja „carieră” în publicistică cuvântul **tembelevizor**, creat din *tembel* („indolent, tâmpit, idiot”) și partea a doua a lui *televizor*. Hibridul astfel obținut sintetizează clar ideea că televizorul tâmpește oamenii. Ziariștii recurg adeseori la acest procedeu, ca dovadă fiind creațiile de tipul **mărțișorul** care trimite la „show de mărtisor”, *ce pereche protivită* – „perechea de la PRO TV”. Scriitorul Paul Goma, în una dintre lucrările sale, vorbește de *bălăcăniada trăisti-coloră* – ambele cuvinte sunt rezultatul metaplasmei: primul trezește asocierea balcaniadei (a Balcanilor) cu bălăcirea, iar al doilea este format prin compunere din elementele *traistă și tricolor*, reprezentând un epitet sarcastic pentru a caracteriza sărăcia națională (tricoloră).

Același procedeu de compunere se utilizează și în cazul numelor proprii. Cu intenția vădită de a persifla alianța unor partide a fost creat numele Vorosca, de la Voronin + Roșca, vorosca având o asonanță evidentă cu rusescul «воришка» – „hoț mărunț, găinar”. Tot atât de persiflantă este și combinația creată din numele a doi interpreți de estradă ruși, Alla Pugaciova și Maxim Galkin, din a căror nume presa a făcut unul comun – Pugalkin, ce ar avea semnificația de „sprietoare”.

Asemenea creații sunt, în special, rezultatul fanteziei jurnaliștilor, care, în căutare de expresivitate, nu mai apelează la figurile de stil tradiționale, ci se bazează mai mult pe materialul „viu”, din care își modelează elementele stilistice.